

Molenverhalen

Nelly Geluk-Noorlander en Jan Noorlander

Het verhaal van broer en zus Jan Noorlander (1945) en Nelly Geluk-Noorlander (1949), die opgroeiden op de molen van Beneden-Haastrecht.

Molenaarsfamilie

Nelly: Wij komen uit een echte molenaarsfamilie. Jan: Mijn vader is op een molen gemaakt en op een molen geboren, vertelde hij altijd. Gemaakt op de vijfde molen van de Vlist, geboren op de molen in de Westzij (polder de Vlist Westzijde, red.) Toen mijn vader en moeder getrouwd zijn, zijn ze naar molen de Bachtenaar in Vlist gegaan.

Jan: Ik ben geboren op de Bachtenaar. In april 1946 is mijn vader naar de Haastrechtse molen gegaan. Nelly: Daar ben ik in 1949 geboren. Het gezin bestond uit vier jongens en vier meisjes. Mijn moeder kreeg acht kinderen in tien jaar, heel dicht op elkaar dus. Ik ben het zevende kind, Jan het vierde.

Mijn vader was boerendaggelder en hij had van de polder voorspraak gekregen om op de Bachtenaar te gaan toen hij ging trouwen. Mijn moeder komt uit een boerenfamilie en dat ze met een molenaar trouwde werd wel als minder gezien. Nelly: Haar zus kreeg een kalfje toen ze ging trouwen, die was met een boerenzoon getrouwd. Maar mijn moeder kreeg een geitje. Daar was ze wel boos om, ze had gehoopt dat ze ook een koe zou krijgen. Maar mijn vader was meer een geitenmens dan een koeienmens, dus hij was er wel blij mee [lacht]. Jan: Ja, dat zijn dan verschillen, dat werd toch gezien als een andere stand. Nelly: Het werd afgekeurd. Jan: Nee, dat denk ik niet. Maar het was gewoon minder.

Molenverhalen is een project van Erfgoedhuis Zuid-Holland.

Het *oral-history* project Molenverhalen heeft tot doel kennis en verhalen op te tekenen over de poldermolens in Zuid-Holland. Het project wordt mogelijk gemaakt dankzij de provincie Zuid-Holland, Fonds 1818 en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Interview: Marloes Wellenberg en Ellen Steendam

Redactie: Marloes Wellenberg

Met medewerking van Lisette Albers en Marion Loomans

© 2019 Erfgoedhuis Zuid-Holland
www.erfgoedhuis-zh.nl

Postadres

Postbus 3092
2601 DB Delft

Contact

T 015 215 43 50
E molenverhalen@erfgoedhuis-zh.nl
E info@erfgoedhuis-zh.nl

Verliefd

Nelly: Ze zijn in de oorlog getrouwd, in 1940 of 1941. Ze zijn niet in de kerk getrouwd en dat was voor mijn moeder wel erg. Mijn moeder hoorde van huis uit bij een gereformeerde gemeente. Ze woonde op een boerderij vijf kilometer buiten Moordrecht en zij liepen van daaruit altijd naar de kerk in Gouderak. En Papa was niet christelijk. Maar ze was zo verliefd op pa, dus ook al mocht ze niet in de kerk trouwen, ze ging toch trouwen.

Jan: De Bachtenaar stond eigenlijk al stil voor de oorlog, maar die hebben ze in de oorlog weer op gang gebracht want de diesel en de benzine waren op. Daardoor kon mijn vader toen die molen krijgen. Op 1 april 1945 is de molen weer stilgezet en is mijn vader naar Beneden-Haastrecht gegaan. Daar woonde een oom van hem op, daar heeft hij het van overgenomen. Dat ging allemaal in samenspraak.

De Bachtenaar (Foto Rijksdienst Cultureel Erfgoed CC BY SA 4.0)

Toen mijn vader werd voorgedragen om molenaar te worden kreeg hij eerst een aanstelling voor een jaar. Had je dat jaar je

handel niet gehaald, dan werd je gewoon ontslagen en kreeg iemand anders het. Dat ging op veel plekken zo. Als je het water niet weg kreeg en andere molenaars wel dan durfde je dus niet te malen en werd je ontslagen. Mijn vader die kon wel malen, dus dat zat wel goed. Zijn broer, mijn ome Jan, die zat op de Kinderdijk, en ome Cor ook. Die konden allemaal malen. Dat hadden ze van huis uit geleerd. Zij hebben altijd in het land gelopen, die waren ook daggelder. “Er komt een bui aan jongens, kijk uit, met hooi bouwen.”

Tweede Wereldoorlog

Nelly: Ze hebben goed werk gedaan op De Bachtenaar in de oorlog. Ze woonden achteraf en ze hadden een radio. Gewoon onder een kleedje. Ze hadden een kruidenier uit Polsbroek, Ernst van der Vlist, en als hij de boodschappen kwam brengen, nam hij alle gegevens die ze gehoord hadden weer mee naar de burgemeester in Schoonhoven.

Dat is verder nooit iemand opgevallen, behalve één keer. Het verhaal gaat, en het zal best waar zijn, dat het één keer heel erg gesneeuwd had. Toen had mijn vader de radio aan en toen kwam er iemand waarschuwen dat ze die wat zachter moesten zetten. [lacht] Want het geluid draagt veel verder bij sneeuw. Er moest ook één keer een specifiek bericht opgeschreven worden. Toen kwam er iemand langs die zei “ik wil dat en dat weten, het wordt op die en die tijd uitgezonden.” Ik weet niet wat voor berichten ze dan precies doorkregen. Jan: Ik heb gehoord dat er soms blaadjes bij de kruidenier werden uitgedeeld. Daar lag een schrift onder het vloeiblad en iedereen kreeg dan een blaadje mee, om door te geven.

Jan: Kijk, mijn vader en moeder hebben dat gedaan, maar er waren toen zoveel mensen die dat soort dingen deden, daar hoor je nooit wat over. Nelly: Dat is waar. Mijn moeder deed er trouwens nimmer bijzonder over.

Naar Beneden-Haastrecht

Nelly: Mijn moeder vond het niets toen ze van de Bachtenaar naar de Haastrechtse Molen ging. Die was armoedig en vond ze absoluut niets. Ze zag er enorm tegenop. Jan: Nee, dat was het

niet. Kijk, ze woonden op een wipmolen, een houten molen. En ze ging naar een stenen molen toe met plafonds van 3,5 meter hoog. De zolder boven was ook heel groot en 5,5 meter hoog. Zie dat maar eens warm te krijgen als je arm bent. Arbeiders hebben geen geld. Ze hebben eerst veertien dagen in de bedstee beneden in de kamer geslapen, maar toen zijn ze toch naar boven gegaan. Ze hebben toen geld geleend om op die zolder een slaapkamertje te kunnen timmeren. Dat was veel warmer.

Alles mocht, als er geld voor was

Nelly: Mijn ouders gaven ons vertrouwen en liefde. Natuurlijk, met zoveel kinderen heb je dingen waarvan je denkt van “nou, dat had wel anders gekund”, maar de warmte en de stevige grond was fantastisch. Jan: Ja, dat heb ik ook wel zo ervaren. Alles mocht, tenminste, alles waar geld voor was [lacht]. Onze ouders waren heel zuinig.

De Haastrechtse molen in 1957 (Foto Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed CC BY SA 4.0)

Jan: Mijn moeder was heel behulpzaam, als iemand een probleem had dan hielp ze daarmee. Nelly: Ja, ze was altijd voor een ander aan het zorgen. Ook als wij ziek op bed lagen, als ze dacht dat iemand anders haar nodig had ging

ze daar eerst naar toe. [lacht]

Jan: De burens bij ons naast hadden elf kinderen. Het andere stukje vier, bij Van der Vlist waren er negen. Dus het waren allemaal grote gezinnen. Die hadden allemaal weleens hulp nodig. Nou, die moeders kwamen nooit bij ons, maar moeder ging altijd wel daarheen. Maar dat heeft verder weinig te maken met het molenaarsbestaan.

Wij waren met veel

Jan: Mijn ouders letten heel goed op ons. We mochten niet bij het water komen, niet bij dit, niet bij dat. Ze konden zelf niet zwemmen, maar wij moesten allemaal zwemmen leren. Maar elke molenaar is bang van water, hè. Nelly: We mochten nooit gillen, dat was bij ons ten strengste verboden. Alleen als het nodig was, als we in het water vielen ofzo. Mijn ouders waren altijd alert. Jan: Ja, gillen en schreeuwen dat mocht niet, dan zouden ze het niet kunnen horen als er echt alarm werd geslagen.

Nelly: We hadden een schommel aan de balie waar je eindeloos op kon schommelen. Rolschaatsen of steppen kon niet, dat was veel te gevaarlijk in de buurt van de molen. Wij waren met veel en de molen maakte natuurlijk ook veel herrie. Als je bij ons binnenkwam dachten de mensen soms dat we ruzie hadden, maar dan waren we gewoon gezellig aan het praten. Wij zijn ook wel fel hoor, allemaal. En we praatten hard. En dan zat je met zijn tienden om de tafel en we riepen allemaal door elkaar heen. Jan: Nou, je moet je voorstellen, de kamer was 2 meter 60 breed en 7 meter lang. We moesten wel hard praten anders kon je elkaar niet verstaan. Dus het leek bij ons thuis al snel een heel groot kippenhok. Maar we praatten niet harder dan anderen hoor.

De IJssel in

Jan: Er was geen douche in de molen en als je eenmaal kon zwemmen had dat nog een voordeel. Nelly: Dan zeepten we ons in en gingen we in het water spelen, in “de Put”, een grote plas vlakbij de molen. Dan spoelden we alles af. In de zomer was dat. Jan: 's Winters moest er natuurlijk ook gewassen worden en dan ging je naar het zwembad. Dat was wel leuk, want dan kon je ook zwemmen. De IJssel was

Molenverhalen

vies vanwege de lozingen van de kaarsenfabriek, daarin zwommen we niet.

Nelly: Kijk, deze tekening heeft mijn broer Henny gemaakt van de Haastrechtse molen. Hier is het klompenhok, hier ga je naar binnen. Het aanrecht zat in een hoekje. En er was een gasstel, een driegaatskookkachel. En dan ging je hier, zo, naar de geut, waar het water onder de vloer doorloopt naar de rivier. Dat is dus de watergang vanuit de polder naar de IJssel. In de geut zat de wc, daar ging alles ploep de IJssel in. Nelly, de vrouw van Jan, schrok daar wel van toen ze dat voor het eerst zag. Ze wist ook helemaal niet dat hij op een molen woonde. [lacht]. Jan: Dat wist ze natuurlijk wel. Nelly: Nou, dat vertelde ze me pas. Toen deed ze die deur van de wc open en zag ze ook nog een draaiend rad boven zich en dacht ze "ik ga een eeuw terug in de tijd". Voor ons was dat allemaal heel gewoon.

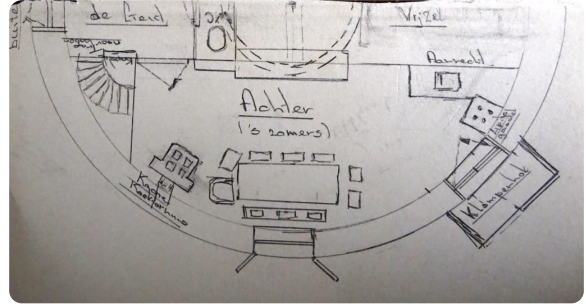
Jan: Als ik rechtop stond in de wc draaide het rad bijna over mijn haren heen, dus kun je nagaan wat zij gedacht heeft. Ze was wel geschrokken toen ze hier kwam, dat klopt. Ik bracht haar voor de eerste keer mee naar huis, één van mijn zussen was jarig. De kamer was heel lang en smal en ik had haar achter in de hoek een plekje gegeven, maar daarna kon ik haar niet meer bereiken, het was zo druk. [lacht]

Het water van de IJssel was heel slecht toen, er was nog geen zuiveringsinstallatie. Als het heel warm was en het was verkeerd weer, dan was dat water bijna zwart. En in slecht water zitten ook heel veel muggen, die gingen allemaal rechtstreeks naar boven toe. Dus iedereen sliep gewoon tussen de muggen in. Het was één open ruimte boven.

Voor en achter

Nelly: We woonden 's winters op een andere plek dan 's zomers, dat was warmer. Beneden hadden we ook een 'achter' en 'voor'. 'Achter' was de woonkeuken, 'voor' was de woonkamer. Jan: Als we niet meer buiten konden spelen omdat het koud was en het regende, gingen we automatisch naar voren, want iedereen moest erin passen. We konden achter wel eten met zijn allen om de tafel en wat doen, maar 's winters was dat te klein en te

koud, dan gingen we naar de woonkamer. Later, toen we allemaal groter waren bleven we het hele jaar vóór.

Tekening van het interieur (detail)

Nelly: De kachel ging op een bepaalde datum uit, ik weet niet precies wanneer. Misschien met de schoonmaak in het voorjaar. Mama wilde het boven voor haar verjaardag, 25 maart, helemaal schoon hebben. Ik sliep met mijn zussen op de eerste zolder. Het was gewoon een open zolder. Mijn broers sliepen op de tweede zolder en kwamen dan langs ons bed als ze hier de trap op gingen.

Nelly: We hebben altijd elektriciteit gehad. En ook water. Dat was er al toen mijn ouders er gingen wonen. Er was ook geen waterput. Jan: Toen kwamen die hogedrukrioleringen, die persleidingrioleringen. Dat was langs de hele dijk. Toen werd dat in één keer aangelegd. Vroeger ging dat allemaal gewoon in een put. Dus dat was helemaal geen probleem. Of de sloot in. Bij de burens ging dat ook gewoon allemaal de gierput in. Jan: Wij hadden ook een buiten-wc. Daar stond ook een gierput onderin. Nelly: Dat heette een plee hoor. Jan: Ok [lacht]. Toen mijn vader en moeder op de molen kwamen was er geen wc. Mijn moeder zei na vier of vijf maanden "er moet een wc komen" en toen heeft mijn vader een gat in de vloer gemaakt, plank erop. Daar heeft hij de wc gemaakt. In de geut. Nelly: Boven hadden we een pispot staan, voor als wij 's nachts moesten plassen. Jan: Wij niet hoor, de jongens moesten altijd naar beneden.

Nelly: Als er 's nachts gemalen werd sliep je des te lekkerder. Die herrie, ja dan sliep je echt heerlijk. De baliedeur stond dan open en dan kon ik mijn vader zien die aan het roken was. Dan zag ik het puntje van zijn sigaret. Daar zat ik

dan naar te kijken.

Jan: Later sliepen er weleens vrienden, af en toe. Dan liepen we allemaal gewoon langs de meiden, over de zolder, naar boven. Gewoon langs hun bed. Toen mijn vrouw voor de eerste keer bleef slapen moest ze op een eenpersoonsbed net onderaan de trap. En dan kwamen we ook allemaal naar beneden lopen. Ja, en dan moet je maar zien waar je jezelf gaat aankleden. Want je staat op een zolder, dat was zij natuurlijk helemaal niet gewend.

Jan: Toen oma dood ging moest opa Noorlander ergens naartoe en die kwam ook in de molen. Opa kreeg een eigen kamer voor onze woonkamer beneden. Hij was ziek en moest apart liggen, maar boven kon hij niet meer slapen. Er werd gedacht dat het nog hooguit een paar maanden zou duren maar later knapte hij weer op. Maar hij kon niet meer terug naar huis. Hij zat altijd hier beneden.

Nelly: Ik zat in Haastrecht op school, in de zesde klas, toen opa heel erg ziek was. Als we naar huis fietsten konden we op een gegeven moment de molen zien. Als de molen in de rouw zou staan, wist je dat hij dood was. Dus elke dag was het weer spannend. "Nee, nog niet."

Jaarwedde

Jan: Mijn vader en moeder werkten in principe voor zichzelf. Ze hadden alleen maar de molen en daar kregen ze een jaarwedde van. Als je een goed polderbestuur had, werd dat om het half jaar betaald en als je een slecht polderbestuur had, betaalden ze pas in februari het andere jaar. Nou ja, boeren zitten aan hun geld vast. [lacht]. Bij de jaarwedde hoorde vrij wonen en ze mochten het polderwater gebruiken om paling te vissen. Mijn vader was verder geen handelaar, echt niet, maar hij is toen bij alle boeren langsgedaan of hij in ruil voor een maaltje schoongemaakte paling ook hun viswater mocht gebruiken.

Mijn moeder was de handelaar thuis, degene die alles regelde, ook financieel. Haar vader was eigen boer. Een heel klein keuterboertje. Van hem had ze alles geleerd. Nelly: Ze wilde ook veel, was altijd bezig met plannen. Op een gegeven moment wilde ze zelfs een winkeltje

openen in de schuur. Dat lukte niet, maar ze is later wel drank en bier gaan verkopen aan vissers die bootjes bij haar huurden.

Pet van vader Noorlander (Foto Ellen Steendam)

Paling

Jan: De paling werd verkocht aan de firma Burger uit Bergambacht. Eén keer in de week ging die de route rond en kwamen ze de paling ophalen. Dan werd er gewogen. Dan stond mijn moeder daar wel bij, dat ie geen kilo te weinig woog. In het hoogseizoen waren de prijzen lager en 's winters, als ze minder gevangen werden, dan waren ze duurder. Nelly: Mijn vader zette fuiken op op de plas. Hij kon niet zwemmen en als het enorm hard waaide dan werd mijn moeder wel ongerust. Dan ging ze over de weg kijken of hij er nog wel was. Wij kregen zelf niet zo vaak paling, alleen de paling die kapotgemalen was, die kon je niet meer verkopen. Dat was superlekker. Mijn vader hield in een agenda bij hoeveel uur hij maalde en hoeveel geld hij had verdiend met de paling. Ik denk dat hij dit voor zichzelf heeft bijgehouden, hij hoefde het niet te doen. Dan zei hij elke keer "ik heb zoveel uren gemalen en zoveel verdiend". Jan: Hij heeft jaren gehad dat hij meer verdiende in de paling dan als molenaar.

Botenverhuur

Nelly: Mijn moeder verhuurde dus ook boten, aan vissers. Daardoor was ze beperkt in haar mogelijkheden. Ze kon nooit weg want er konden vissers komen en dat leverde geld op. Ze hadden het geld nodig. We hadden een stuk of tien bootjes. Die werden dan besproken, die mensen belden dan op. Dan maakte mam een briefje en legden we 's ochtends al de naam van die mensen onder de roeispaan, zodat ze wisten

Molenverhalen

welke boot ze moesten meenemen. Mijn ouders verdienden daar wel flink aan hoor.

Nelly: Die boten hoorden allemaal bij ons maar werden genoemd naar de mensen van wie ze waren geweest. Jan: We hadden de Krabbe, die boot hadden ze van meneer Krabbe gekregen. De Van Eik en de Piet, van mensen uit de stad. De Nieuw-Amsterdam en de Statendam, dat waren grote antieke houten boten, die waren van schippers geweest. Al die mensen kwamen bij ons vissen. De boten waren ons eigendom hoor, als hun 'eigen' boot verhuurd was huurden ze een andere boot.

Daggelder en mollen vangen

Jan: Mijn vader werkte ook als daggelder bij de boeren. Baggeren, hooi bouwen, van alles en nog wat. Hij werd per dag gehuurd, dat was geen vetpot natuurlijk. Zeker als je weet dat een boer die 1 gulden uit moet geven meestal denkt "het kan vast ook nog ergens voor 75 cent". Hij ving ook wel mollen. Daar had hij een hekel aan, maar hij deed het wel. Dan kwam er zo'n huidenmeneer langs om te kijken of hij nog huiden had.

Nelly: Hij werkte ook op een wasserij, vlakbij de molen. Dat vond hij niet leuk om te doen. De wasserij was vlakbij, vier huizen verderop. Er was daar een hele grote stoomketel, daar kwam hij op. Jan: Het grote voordeel was dat hij daar in dienst kwam. Hij stond op de loonlijst en was dus ook verzekerd bij ziekte. Toen kregen mijn vader en moeder het een heel stuk beter, ze hoefden dan niet de centen daarvoor apart te leggen.

Nelly: Op een gegeven moment is hij daarmee gestopt en toen is hij bij de molenbouw gaan werken, ook in dienst. Molenmaker bij De Gelder. Daar lag zijn hart, dat heeft hij heel veel jaren gedaan. Dat hoorde helemaal bij hem.

Was

Nelly: Op het erf stond een schuur. Als er gewassen moest worden had mijn mam al de hele nacht de wasketel op de kachel staan. Dan werd hij naar de schuur getild en dan ging er gewassen worden. Er stond een tobbe daar en die draaide. Dat was elektrisch.

De overburen gingen de overhemden aan de lijn weleens tellen. Die moesten natuurlijk gewassen worden als de jongens uit waren geweest. "Zo, jullie zijn vaak weggeweest." Dan hingen er iets van tien overhemden aan de lijn.

Nelly: Ze hadden een bloementuin en een groentetuin. In de bloementuin stonden dahlia's, heel mooi. Als er mensen kwamen gingen ze daar ook altijd even naar kijken. Mijn moeder had ook altijd bloemen binnen. Ze zei "je kan beter uitgebloeide bloemen binnen hebben dan geen bloemen". [lacht] De bloementuin was afgeschermd met zo'n gazen hek, met van die grote vierkantjes. Daar stopte ze altijd alle sokken tussen om te drogen. En als het winter was, dan hing de spinnenkop op. Die kon je in de huiskamer naar beneden laten, dan hing je de was op en dan trok je hem omhoog. Omdat het 3 meter hoog was, kon je eronderdoor lopen. Met de kachel erbij was dat zo droog.

Jan: We hadden één boenstoep. Nelly: Ja, wat gewassen was, werd uitgespoeld op de stoep. Ik zie het nog gebeuren hoor. Mijn moeder was een beetje stevig. Dan ging ze altijd zo staan, met de rok een beetje omhoog. Dan zag je altijd haar onderbroek. [lacht]. Ze kon niet door de knieën buigen. Jan: Dat zei ze nooit, maar dat was haar probleem. Dat kon ze heel slecht. Dus ze deed alles voorover. Ze zette haar handen zo vlak op de grond, helemaal geen probleem. En zelfs nog dieper, want het water is nog dieper. Zo lenig was ze. Bijna met rechte benen deed ze de tuin.

Groentetuin

Nelly: De groentetuin was van mijn moeder. Spruitjes, alles werd verbouwd daar. Jan: Mijn moeder zorgde voor de dieren en voor de tuin. Mijn vader werkte natuurlijk gewoon. Die ging 's morgens om half zeven weg en dan kwam hij om half zes thuis. Nou, dan was alles gewoon gedaan. De tuin werd wel gespit door mijn vader, maar echt dat je zegt van "nou...". De rest deed mijn moeder. Die had toch de hele dag de tijd.

Jan: Aan de andere kant van de weg hadden we nog een strook grond en daar werden aardappels op gepoot, want ja, je moest wel voor de hele winter je aardappels hebben. Dat

deed mijn vader ook, aardappels rooien.

Nelly: Kippen en konijnen hadden we. En altijd een geit, voor de melk. De geit stond over de weg heen. Op 'het Roosje', zo heette dat stukje grond. Toen we nog klein waren en mijn moeder de geit ging melken nam ze ons mee daar naar toe. We zijn heel gezond met geitenmelk groot geworden. Dat is wel leuk: wij hadden alleen geitenmelk, maar als er bezoek kwam kocht mijn moeder altijd koeienmelk. Wij snapten niet waarom ze die geitenmelk niet lekker vonden, want dit was toch gewoon melk? Jan: Die koeienmelk haalde ze dan bij de buren. Jan: Die geit was er ook om de zijkanten van de kade en van de sloot bij te houden. We hebben er ook weleens twee gehad, maar meestal was er maar één.

Nelly: De geiten aten gras en kregen ook wel hardvoer. Er stond een hok en daar konden ze 's nachts in. 's Winters stonden ze altijd binnen in dat hok. Mijn moeder zorgde voor de geiten, mijn vader voor het gras. Hij ging met een zeis het gras maaien. Dan ging hij hem ook wetten en haren. Dan ging hij op zijn platte kont zitten, met zo'n dingetje, een "wets". Dat was prachtig. Dan zette hij de zeis zo op zo'n stokje. Jan: Het wordt nog gedaan, maar ik kan het niet zo erg goed. Als je heel goed kan haren, dan blijft je zeis recht. Als je nou slecht kan haren, dan sla je twee keer op één puntje en dan gaat dat ijzer dus verder uit elkaar. Dan gaat hij golven.

Nelly: Mijn vader was lid van de geitenfokvereniging. Daar ging hij altijd in een mooi pak naartoe. [lacht]. Die vereniging is uiteindelijk opgeheven omdat ze nog maar vier leden hadden. Jan: Elk dorp had zo'n vereniging. Een bok bracht geen geld op maar die had je wel nodig, dus dat werd collectief geregeld. De bok stond in Berkenwoude en dan ging je daar met je geit naartoe. Hoe beter de bok, hoe lekkerder de melk. Witte geiten geven de lekkerste melk.

Poldermeester

Nelly: We hadden een hond en twee poezen. Jan: Ik weet niet anders dan één, maar vooruit. Die moesten muizen en ratten vangen. Nelly: Soms moesten er hondjes of poesjes poldermeester worden gemaakt. Ken je die uitdrukking? Dan haalde mijn vader die poesjes

bij de moeder weg, deed ze in een zak met een steen en verdrong ze. Dat noemden ze "poldermeester maken". Mijn vader vond dat een vreselijk karwei, want die hield echt heel veel van beesten. Jan: Ja, Je wist dan "de kat heeft gejongd, maar waar liggen ze?". En dan moest je ze opzoeken. Je kon die dieren ook niet kwijt aan boeren in de omgeving, die hadden hetzelfde probleem. Het was een gewoonte. Het werd pas erg gevonden als de oogjes open waren, met acht dagen. Dat mocht je het eigenlijk niet meer doen, dat hoorde niet.

Appeltjes

Nelly: wij hadden geen boomgaard, de buren wel. We pikten stiekem wel eens appeltjes van de Pippelingenboom, als ze dat zagen werden ze wel boos. Jan: Misschien was het ook wel gespeeld, van "anders blijven ze komen." [lacht]. We hebben er thuis nooit voor op ons kop gekregen. Nelly: Dat is waar, maar ik herinner me dat ik wel bang was voor oude Driekus.

Jan: Wij hadden zelf twee perenbomen. Een oude boom waar je stoofpeertjes mee kon maken en een gewone, midden in de tuin. Nelly: Daar mochten we net zoveel van eten als we wilden. Heerlijk. We hadden ook kersen en bessenbomen. Zwarte bessen, rode bessen. En we hadden altijd rabarber staan. Jan: De bessenbomen staan er nog.

Nelly: Langs de weg stonden notenbomen. Die mochten we niet zomaar pakken, die legden we op een kamertje zodat ze konden drogen en die aten we met kerst op. Dat was echt luxe.

Polderschouw

Nelly: Mijn vader had maar drie dingen waarvoor hij zijn pak aandeed. De geitenvereniging, de vergadering van De Hollandsche Molen, en als hij moest gaan schouwen. Als mijn vader de polderschouw ging doen met de boeren, deed hij zijn jasje aan, zijn stropdas om en zijn witte blouse aan. Dan kwamen ze bij hem en gingen ze kijken of de boeren de sloot schoon hadden en ze op diepte waren. Bij ons vandaan naar Haastrecht en het eindigde dan in het café. Pa was helemaal niet iemand die dronk, dus hij kwam altijd vrolijk thuis. [lacht] Dat was één keer per jaar. Ik zie hem nog zo weggaan. Prachtig, helemaal goed gemutst. Polderschouw. [lacht]

Molenverhalen

De peilstok lag bij ons op het kamertje. Jan: Mijn vader wist natuurlijk van welke boer welk stukje land was. Boeren klagen en dan weet je precies... Ik heb ook op de molen gezeten en die boeren klaagden dat het water te laag was of het water te hoog. Je weet precies waar het is. Hij moest dan mee met het polderbestuur om te inspecteren. Iedereen die zijn sloten niet op orde had werd aangeschreven. En dan gingen ze drie weken later nog een keer. Maar dan werd er geen borreltje gedronken.

Nelly: Mijn pa moest zelf ook zijn eigen slootjes schoonhouden. Jan: Ja, tot de Tiendweg.

Jan: Mijn pa had nooit eigen water. Al die boeren hadden wel eigen water natuurlijk en daar had je schouw op. Jan: Het polderbestuur bestond uit boeren en die zaten het liefst voor een dubbeltje op de eerste rang. Ik heb wel een paar oude stukken uit de krant dat sommige molenaars hun kinderen de molen rond lieten duwen als er geen wind was. Want er moest toch gemalen worden.

Huishouden

Jan: Mijn moeder had een gigantische hekel aan het huishouden. Ze zei altijd "dat had ik nooit willen hebben". Want ze was boerendochter. Altijd in het land, altijd aan het melken geweest. Vroeger ook, toen ze jong was. Altijd heeft ze gemolken. Vroeger op de boerderij, als het geonweerd had, moest ze het land in om de koeien te tellen, of er geen in het water zat.

Niet dat het vuil was in huis hoor. Nee, het was hartstikke proper. Maar het was niet dat je zegt "nou jongens, ik zal daar eens een leuk schilderijtje ophangen en dat zal ik eens ietsje leuker neerzetten". Dat niet. Nelly: Het was een rommel, maar dat kon ook niet anders, want als je met acht kinderen binnenkomt en vier gooien de jas neer en doen de schoenen uit... Ik weet wel; als ik iemand op bezoek kreeg, dan ging ik even het huis door, alles een beetje netjes maken.

Anders

Nelly: We woonden buiten het dorp. Naar school gingen we op de fiets. Dan kwamen we het dorp in en gingen we na school het dorp weer uit. Wij

wisten heel vaak niets. We hadden geen telefoon, want je woonde buiten het dorp. Je had ook nooit vriendinnetjes. Ik had een zus, die was een jaar ouder, en een zusje, die was een jaar jonger. Dus je was wel met zijn drieën, maar je stond buiten het dorpse. Ik vond dat best jammer. Soms ging ik wel bij een vriendinnetje spelen in het dorp. Ik voelde me daar zo wereldvreemd dat ik me er helemaal niet thuis voelde. Die hadden een slaapkamertje. "Kom, we gaan op mijn slaapkamertje spelen." Dan zaten we op het bed en dacht ik "en nu?". Dat was voor haar vertrouwd, maar wij hadden geen slaapkamer. Ik sliep gewoon op een zolder, totdat we gingen trouwen. We hadden een kledingkast staan, twee planken voor mij en twee planken voor mijn andere zus. Dus ja. En als ze bij ons kwamen spelen was het voor hen een feest. We gingen roeien, we gingen in het water spelen. Ben je op een molen geboren; dan is dat gewoon heel anders.

De taanketel (Foto Ellen Steendam)

Netten tanen

Jan: Op het molenerf staat een oude taanketel. Daar werden netten mee getaand.

Nelly: Ja, dat zie ik nog voor me. Daar werkte mijn vader nog mee. Jan: Alleen de pot staat er nog hè, met het dekseltje. Het staat er allemaal nog. De buitenrand was van gietijzer, dat is weggeroest.

Nelly: Onder die taanpomp was een vuurtje en daar werd hout gestookt en dan werd de taan opgestookt. Dan had je de ketel en daar werden al die netten in gedaan. Mijn vader ging dan porren totdat ze 'vuil' waren en dan werden ze eruit gehaald. Dan bleven de netten langer goed. Jan: Nu zijn er nylonnetten en dan hoeft het

niet. Maar toen was het van katoen. Zeilen van zeilboten werden ook getaand. Anders ging er emelt in zitten en die vraten dan die dingen op. Dus de netten gingen in de taan, dan werden ze warm en dan werden ze weer opgehangen aan de baliestijlen. De taan werd er dan eerst uitgeschud, zo zuinig mogelijk, anders kostte het teveel taan. Dat moest je allemaal kopen, dat waren van die blokken.

Nelly: Vissen deden we zelf ook veel, met de poes naast ons. Die zat dan echt naast je te wachten. Jan: Ja, die wilde ook wel wat vangen.

Onderhoud

Nelly: Wat onderhoud van de molen betreft deed mijn vader vooral het verven zelf. En grijzelen. Dat is de kalkcementlaag die op witte molens zit. Dan kreeg hij wel het materiaal, maar dan moest hij het zelf doen.

Jan: Bij elke molen staat een schuur om onderhoud te kunnen plegen. Als de molen kapot was konden de molenmakers daar hun spullen inzetten en je gebruikte de schuur natuurlijk zelf ook. Klein onderhoud stond beschreven in de regels van het polderbestuur. Hekken en latten vernieuwen, wiggetjes erin zetten, zeilen repareren. Dat is allemaal klein onderhoud en hoorde bij zijn werk. Daar kreeg je niet extra voor betaald. Nelly: Maar hij had er geen hekel aan en hij zorgde altijd dat het piekfijn in orde was. Hij zou het nooit uitstellen.

Jan: Voor grote klussen kwam de molenmaker. Dat ging via het polderbestuur en daar moest hij dan soms wel om zeuren. Dat waren vaste molenmakers. Eerst was dat Ottenvanger uit Moerkapelle, later werd het Niek Favier van firma De Gelder.

Jan: Wij waren de enige molen op de polder. Nelly: Ja, maar alle molenaars uit de buurt hebben wel bij ons aan tafel gezeten. Die kwamen graag bij ons. Jan: Ja, wij hadden vier meiden op de werf [lacht]. En ze konden allemaal mee-eten. Als je bij ons binnenkwam kreeg je altijd te eten. De molen moest op een gegeven moment gerestaureerd worden dus toen waren er veel molenmakers. Nelly: Dat was altijd heel gezellig. Mijn zus Alie was een mooie meid en die waren ze altijd aan het plagen. Ze moest een

keer weg omdat ze naar haar werk moest, maar toen hadden ze haar fiets halverwege in een molenwiek gehangen. [lacht] Jan: Ze is ook nog een keer met bed en al op de balie gezet.

Malen op zondag

Jan: Mijn vader mocht eerst 's zondags niet draaien van het polderbestuur. Dat was natuurlijk hartstikke vervelend. Toen kwam één van de bestuursleden, Van Meijeren, een keer langs en die zei "joh, waarom draai je niet?". Hij zei "nou, dat is me verboden". Toen zei die man: "Hij laat het toch ook regenen op zondag, Hij laat het toch ook op zondag waaien, waarom zou je niet mogen malen?". Nou, toen mocht hij voortaan gaan malen op zondag. Nelly: Als de kerk uit was, want dan zou hij eerst naar de kerk kunnen.

Jan: In Haastrecht mocht het voetballen ook niet eerder beginnen dan twaalf uur, na kerktijd. Iedereen moest de kans krijgen om naar de kerk te gaan en daarna mocht er pas gevoetbald worden. Nelly: Mijn ouders gingen helemaal niet vaak naar de kerk. Ja, wel met Pasen en Pinksteren, naar de vrijzinnige kerk in Haastrecht. We zaten ook op een openbare school. Jan: De ouders van mijn moeder waren gereformeerd en die woonden in Moordrecht. Maar de Moordrechtse kerk was niet zwaar genoeg, dus gingen ze naar Gouderak. Maar bij Gouderak moesten ze overvaren en dat kost geld. Mijn opa liet zich dan wel overzetten en terug, maar ging dan maandag pas betalen. Nelly: Mijn moeder was niet zo hoor. Mijn vader ook niet. Ze waren recht door zee en makkelijk.

Nelly: Mijn vader genoot zo van het molenaarschap. Als er weleens water was en geen wind, dan moest hij wachten. Dan zei mijn moeder na drie dagen "ga jij nou maar werken, er komt vandaag ook geen wind". Maar hij vond het heerlijk om thuis te zitten om op wind te wachten hoor. Jan: [lacht]. Als mijn vader iets niet wilde, dan kon je praten als Brugman, maar het gebeurde niet. Dat is wel typisch een molenaar. Punt uit.

Vuilvissen

Nelly: Ik was wel vaak met de molen bezig. Ik ging ook vuilvissen met mijn vader, als het een beetje regende. Dan stond ik te helpen met vuil te vissen voor het rek. Groen dat uit de polder getrokken werd, planten enzo. We waren heel vaak buiten en in de schuur. Het was een hele lieve man hoor. Ik zei het pas nog tegen mijn zussen. "Wij mochten altijd in de schuur timmeren." "Nee", zeiden ze, "jij ging altijd in de schuur timmeren, wij wilden dat helemaal niet". Maar wij hadden de gewoonte dat we met zijn drieën bij elkaar waren, dus dan gingen we timmeren. En dan was mijn vader heel geduldig hoor. Dan liet hij je timmeren. Dan liet hij je alles maken. Jan: En dan sloopte hij het weer als je weg was. Nelly: Ja, maar dat geeft toch niet. [lacht]

"Mijn vader verdient meer dan ik"

Jan: Ik had als kind al de meeste interesse in de molen. Ik wou vroeger altijd timmerman worden en dat ben ik ook geworden. Ik ben meubelmaker geworden en heb daar mijn meesterdiploma in gehaald. Daarna ben ik voor mezelf begonnen. Het molenaarsvak heb ik van mijn vader geleerd, dat ging heel natuurlijk. Toen ik vijftien, zestien was werkte mijn vader bij een meubelfabriek en sprak hij 's morgens al met me af voor ik naar mijn werk ging: "als het vanmiddag waait, dan moet je draaien". Dan zei ik tegen mijn baas "nou, ik kom vanmiddag niet, ik moet malen". "Ja, dat kan niet," zeiden ze dan. Ik zei "ja, mijn vader verdient meer dan ik". Nou, dan hield hij zijn mond dicht en kon ik gaan draaien.

Jan: Ik draaide hem altijd met mijn moeder. Want mijn moeder kon ook zien of er een bui aan kwam. Natuurlijk. Zij was altijd aanwezig als er gemalen moest worden. Nelly: Ja, dat leer je allemaal wel. Ik ook hoor, dat zie je vanzelf. Ik zie het nog hoor. Dat je zegt "nee, die waait wel weg" of "nee, dat is maar lucht, dat waait over" en dat is dan ook zo. Daar komt geen regen uit of zo. Dat heb je gewoon meegekregen, omdat je meekijkt.

Jan: Mijn moeder kon de molen niet stilzetten, maar ze lette altijd op als ik stond te malen. Nelly: Ja, dat deed ze altijd heel voorzichtig. Dan

zei ze "Zou je niet eens even boven gaan kijken?" Want dan dreunde alles. Maar ze zei niet "en nou moet je naar boven, want het gaat verkeerd".

Nelly: Wij kinderen hoefden in principe niets met de molen te doen, maar we hebben wel geleerd de molen op de vang te zetten. Alleen maar uit lolligheid hoor, we hoefden niet te draaien. Mijn vader was daar dan altijd bij. We moesten dan naar de balie toe, daar mochten wij normaal nooit komen, het was geen speelplaats.

Interieur van de molen (Foto particuliere collectie)

"De jongens moesten verder"

Nelly: De muren van de molen waren hartstikke dik en in het voorjaar kwam het zout eruit. Het was allemaal uitgeslagen. Dan moest dat er allemaal af en dan moest het allemaal weer opnieuw gewit worden. Daar hielpen de meisjes natuurlijk mee. De jongens hebben dat nooit gedaan.[lacht] De jongens hoefden niks te doen in het huishouden, wij deden dat verder allemaal. De vaat en dit en dat en zus en zo. Schoenen poetsen. De jongens moesten wel kolen halen.

Nelly: De jongens mochten leren, mijn zussen en ik niet. Twee jaar huishoudschool en dan gaan werken. Hulp in de huishouding. Helemaal niets mis mee hoor, maar de jongens moesten naar avondlessen, die hadden huiswerk... Die moesten gaan werken later. "Houd je mond, ik moet leren" ging het dan. Als ik vroeg of ik de krant mocht lezen zeiden mijn broers: "Jij hoeft geen krant". Ik heb het niet gemist, want het was zoals het was. De jongens moesten verder.

Ik ben naar de huishoudschool in Gouda gegaan en toen ben ik als hulp in de huishouding gaan werken. Toen ik achttien was ben ik kraamverzorgster geworden. Toen ben ik getrouwd en kregen we kinderen, pleegkinderen, adoptiekinderen. Toen ben ik bij Jeugdzorg gaan werken en heb ik cursussen gegeven. Op mijn tweeënvijftigste ben ik naar de kunstacademie gegaan. Dat is wel een hele omweg om ergens te komen wat je heel graag wil. Ik ben er niet minder op geworden, maar de jongens werden veel meer gestimuleerd, van "je moet dit doen, je moet dat doen, je moet zus doen". Dat is toch wel een verschil.

Jan: Vroeger was dat gewoon zo hè? Bij de burens was dat precies hetzelfde. En de daggelders in hun kleine huisjes. We waren thuis met zijn achten. Al die grote gezinnen hadden precies hetzelfde. Je moest een vak leren. Ik ben meubelmaker geworden. Het geld was er niet om verder nog te leren.

Nelly: Ik ben vertrokken van de molen toen ik ging trouwen, in 1973. Sindsdien woon ik in Waddinxveen. Toen ik hier ging wonen en kinderen kreeg vond ik het zo heerlijk dat ze zomaar konden spelen op een pleintje, dat ze konden fietsen, dingen konden doen. Ik heb op de molen altijd het contact met de mensen gemist. We kwamen niet uit het dorp, wij kwamen van de dijk. Ik heb het gevoel gehad – en mijn twee zussen ook – dat we buitengesloten werden.

Opvolger

Jan: Ik ben mijn vader opgevolgd als molenaar. Nelly: Pa had niet anders verwacht. Hij zou het jammer gevonden hebben als iemand anders op de molen ging dan jij. Jan: Toen mijn vader zeventig werd moest hij van de molen af. Maar

twee jaar daarvoor had ik hem al overgenomen van het hoogheemraadschap, toen had ik de verantwoording als molenaar al. Pa was in dienst bij het hoogheemraadschap en ik was als het ware de hulpmachinist. Op een gegeven moment zei het hoogheemraadschap "nou, met je vader is het eigenlijk niet meer verantwoord op de molen, wij stellen jou aan als molenaar". Ze hebben dat niet met mijn vader besproken, dat had hij nooit goed gevonden.

Later hebben ze met hem afgesproken dat hij er af zou gaan als hij zeventig zou worden. Toen heeft hij ook zijn afscheid gekregen, maar toen was ik al lang molenaar. Ik was toen wel uit huis. Ik ben er pas weer gaan wonen toen pa eraf ging. Mijn vader is toen naar Haastrecht verhuisd. Mijn moeder was toen al overleden. Nelly: Die is 62 geworden.

Jan: Toen ik er weer ben gaan wonen heb ik de molen helemaal verbouwd. Na een jaar of twee is er ook riolering aangelegd. Nelly: Toen mijn broer de molen overnam en er ging wonen was het gelijk mijn thuis niet meer. Logisch, want toen woonden zij er. Je hebt ons weinig gezien. Jan: Veel te weinig.

Jan: Ik ben vijf jaar geleden van de molen afgegaan. Ik ben opgevolgd door mijn zoon, maar mijn dochter had het ook wel gewild. Zij heeft ook een molendiploma en is nu voorzitter van de Vereniging voor Goudse Molenaars.

Nu hoeft het water niet meer met de wind weggedraaid te worden. Het gemaal neemt het weg. Het is meer een hobby, zo moet je dat zien. Molens worden nou verbouwd om met minder kracht te malen. Ik zit nu als vrijwilliger op de Mallemolen in Gouda. Die had een hekwerk, dat was 40 centimeter groter, dus meer zeil. Maar hij hoeft niet meer zoveel te draaien. Je moet een beetje uitkijken voor het onderhoud. Dus is het hekwerk aangepast. Hij voerde heel veel water op maar draait nu heel moeilijk. Dat is het verschil. Ik geef ook rondleidingen, aan schoolklassen bijvoorbeeld, mijn vrouw ook. Die kan de molen ook stilzetten en opzeilen.

Ik ben ook instructeur en leid vrijwillig molenaars op. Mensen weten van elk wolkje dat aan de hemel zit hoe die heet, maar kijken op

hun telefoon als er een bui aankomt. Die heb ik niet nodig. Ik zeg “joh, daar zit een hoop wind in en een hoop regen, kijk een beetje uit”. Dan zeggen ze “ja, maar dat is niet waar”. Dan zeg ik “nou, wacht maar af.”

Uitzicht

Jan: Ik woon nu in de stad, op een bovenwoning. Ik was het liefst op de molen blijven wonen. Toen ik er een jaar weg was, zei ik “ik ga niet meer naar de molen terug, want het doet te veel zeer”. De bovenwoning went eigenlijk niet, maar ik heb wel een buitengewoon mooi uitzicht. Als ik naar buiten kijk, kijk ik over de singels heen, tot aan de dijk van de IJssel toe.

Nelly: Ik had niet verwacht dat ik het zo prettig zou vinden in een dorp. Het was een soort van thuiskomen, denk ik. Mensen om me heen, ik heb me bij allerlei dingen aangesloten. Ik vond het heerlijk. Ik ben heel erg actief. Ik heb wel uitzicht nodig, ik moet iets kunnen zien buiten. Dat hebben mijn zussen ook. Dat komt toch van de molen denk ik. [lacht]

Haastrechtse molen anno 2010 (Foto Quistnix CC BY SA 3.0)